

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професра Попової Олени Володимирівни про дисертацію Курбанової Халіди Шаріпбаєвни «Формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми дослідження

Актуальність дисертаційного дослідження Курбанової Халіди Шаріпбаєвни зумовлена трансформацією вимог до результатів вищої професійної освіти в умовах інноваційного розвитку економіки. Цей процес характеризується посиленням уваги до формування професійної компетентності фахівців різних галузей народного господарства в період їхнього навчання в закладах вищої освіти. Не є виключенням і майбутні бакалаври хіміко-технологічних спеціальностей. Процес їхньої професійної підготовки базується на низці методологічних підходів, серед яких провідне місце обіймає компетентнісний підхід. Зважаючи на те, що в Україні бракує дисертаційних робіт як із загальної проблематики професійної підготовки фахівців хіміко-технологічних спеціальностей, так і окремих аспектів цього процесу, представлене дослідження є на часі та має значну наукову, методичну і технологічну цінність. Воно спрямоване на розв'язання важливої наукової проблеми – удосконалення системи вищої технічної освіти в Україні, зокрема підготовки майбутнього хіміка-технолога, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, свої можливості, прагне до самоосвіти, професійного самовдосконалення, максимальної самореалізації, досягнення успіху в професійній діяльності.

З огляду на те, що подальший розвиток вищої технічної освіти є нагальною потребою часу, виходячи з глобальних тенденцій розвитку освіти, положень Законів України «Про освіту» (2014), «Про вищу освіту» (2017) та інших нормативних документів, та на зазначену вище аргументацію, тема дисертації

Курбанової Халіди Шаріпбаєвни є не лише своєчасною й актуальною, але й життєво необхідною, адже від професіоналізму фахівців хіміко-технологічної галузі значною мірою залежить якість нашого життя, ефективність виробництва, екологічна безпека і загалом сталий економічний та інноваційний розвиток України.

Актуальність обраної теми дисертації підсилюється й виявленими здобувачкою суперечностями, що існують у педагогічній теорії та практиці сучасних закладів вищої технічної освіти, як-от:

➤ між суспільними вимогами до рівня професійної компетентності бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей та недостатнім рівнем її сформованості у бакалаврів зазначеного профілю;

➤ між підвищеними вимогами до професійної підготовки бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей, обумовленими високими темпами розвитку науки й технологій, безперервним збільшенням обсягу інформації і практичних навичок, якими мають оволодіти студенти, і недостатнім розробленням теоретичних засад формування їхньої професійної компетентності з урахуванням сучасних викликів;

➤ між необхідністю створення оптимальних умов для формування професійної компетентності здобувачів вищої освіти і реальною практикою формування означеної компетентності в майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей, що не забезпечує ефективність указанного процесу.

Зазначимо, що дисертація виконана відповідно до комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. акад. І. А. Зязюна відповідно до плану наукових досліджень Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» за темою: «Розвиток лідерських компетентностей здобувачів вищої освіти в системі підвищення якості їх підготовки» (ДР № 0124U004395), включеною до координаційного плану досліджень Міністерства освіти і науки України.

Наукова новизна одержаних результатів

До найвагоміших наукових результатів, отриманих у дисертації Халіди Шаріпбаєвни слід віднести наукове обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки: стимулювання позитивної професійної мотивації студентів до формування професійної компетентності та професійного самовдосконалення; створення інноваційного освітнього середовища, яке забезпечуватиме розвиток професійно-особистісних якостей студентів, оволодіння ними професійними компетенціями (знаннями, уміннями, навичками) відповідно до сучасних вимог і викликів; набуття майбутніми фахівцями досвіду професійної діяльності під час виробничих практик), ефективність яких було експериментально доведено.

Дисертанткою *уточнено* суть ключових понять дослідження («компетентнісний підхід», «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність»), що дало можливість дослідниці надати авторське визначення поняття «*професійна компетентність майбутнього бакалавра хіміко-технологічних спеціальностей*», яке тлумачиться як інтегральна характеристика професіонала, який володіє високим рівнем професійних знань, умінь, навичок, здатний вирішувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми хімічних технологій та інженерії, що передбачає застосування теорій та методів хімічних технологій та інженерії і характеризується комплексністю та невизначеністю умов, здатний до творчої самореалізації, нестандартного мислення, навчання протягом життя. Уважаємо таке розуміння провідного поняття дослідження змістовним і конкретним.

Також до особливо значущих здобутків авторки слід віднести наукове обґрунтування змісту структурних компонентів професійної компетентності майбутнього бакалавра хіміко-технологічних спеціальностей (особистісно-інтенційного, інтелектуально-когнітивного, досвідно-операційного), а також розробка навчально-методичного інструментарію (форм, методів, засобів) забезпечення педагогічних умов формування професійної компетентності в

майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки

Примітно, що подальшого розвитку набули форми і методи забезпечення педагогічних умов формування професійної компетентності бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей на засадах компетентнісного підходу, у тому числі тренінги, ділові ігри, вправи, тощо та їх творче застосування у різних професійних ситуаціях.

Перераховані наукові результати є особистим внеском авторки в розв'язання важливої науково-практичної проблеми – модернізації фахової підготовки майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей в контексті компетентнісного підходу.

***Ступінь обґрунтованості використаних методів,
отриманих результатів і положень дисертації***

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації Х. Ш. Курбанової, забезпечується належною методологічною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць (список використаних джерел містить 343 найменувань, із них 36 іноземними мовами), і загалом не викликає сумніву.

Аналіз тексту роботи дає підстави свідчити про те, що дослідницею достатньо повно розкрито досліджувану проблему, розроблено узгоджений науковий апарат дослідження, сформульовано гіпотезу, основні ідеї, які послідовно були реалізовані в дисертації в процесі вирішення визначених завдань, які передбачали: з'ясування суті ключових понять дослідження (компетентнісний підхід, компетентність, компетенція, професійна компетентність); визначення суті професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей та розкриття змісту її структурних компонентів; теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку педагогічних умов формування професійної компетентності майбутнього бакалавра хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової

підготовки; уточнення критеріїв та показників рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей.

Загалом, вірогідність результатів дисертаційного дослідження забезпечується методологічним і теоретичним обґрунтуванням ключових положень, застосуванням методів (теоретичних, емпіричних та статистичних), адекватних меті (виявлення впливу науково обґрунтованих і експериментально перевірених педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки на рівень сформованості означеної якості) і завданням дослідження, досягнутими результатами експериментальної роботи, які є статистично значущими, а це дає підстави стверджувати про ефективність науково обґрунтованих педагогічних умов формування досліджуваного феномену, що підтверджується позитивними змінами всіх показників рівнів сформованості професійної компетентності студентів.

Ступінь обґрунтованості використаних методів дослідження, отриманих результатів і положень дисертації Халіди Шаріпбаєвни, підтверджується фактом успішного впровадження авторських педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки в освітній процес Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (акт № від 2025), Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка № 3068/01-54/02 від 17 грудня 2024 року), Комунального закладу «Харківської гуманітарно-педагогічної академії» Харківської обласної ради (довідка № 106-01/09 від 20 серпня 2024 року). Отже, вірогідність і достовірність результатів дослідження, їх наукова новизна й практичне значення досить переконливо аргументовані та не викликають сумнівів.

Значення одержаних результатів для науки і практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Значення одержаних результатів для науки полягає в тому, що розроблені авторкою педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки експериментально перевірені, що уможлиблює їх широке впровадження в освітню практику.

На особливу увагу заслуговують розроблені дисертанткою методичні рекомендації щодо формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки для викладачів і студентів усіх форм навчання зі спеціальності 161 «Хімічні технології та інженерія», а також розроблений та експериментально апробований комплекс форм, методів і засобів забезпечення педагогічних умов формування професійної компетентності в майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки, серед яких слід виокремити такі: тренінги досягнення, імідж-тренінг, консультування різних видів, зустрічі з досвідченими фахівцями, віртуальні екскурсії на підприємства хіміко-технологічної галузі (1 умова); ділові і рольові ігри, метод проєктів, case-метод, метод інтелектуальних карт (Mindmap), інтерактивні презентації; віртуальні лабораторії, ІКТ-технології, цифрові застосунки (2 умова); творчі практико-орієнтовані індивідуальні завдання, самопрезентації (3 умова), а також методи здійснення педагогічного супроводу і диференційованої педагогічної підтримки студентів у процесі фахової підготовки.

Слід підкреслити, що теоретичними положеннями та практичними напрацюваннями можуть послуговуватися викладачі під час проведення аудиторних і позааудиторних занять зі студентами, розробці навчальних програм, створенні навчальних посібників; студенти в різних видах професійної підготовки. Матеріали дослідження доцільно використовувати в процесі підвищення кваліфікації працівників інженерних спеціальностей та викладачів технічних ЗВО.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Оцінюючи представлену на опонування дисертацію з позицій змісту та завершеності, підкреслимо обґрунтованість і логічність її структури, яка презентована анотаціями, вступом, двома розділами, у яких висвітлюються теоретичні питання формування професійної компетентності в майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки (перший розділ) та експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування професійної компетентності в майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки (другий розділ), висновками до розділів, конкретними і ґрунтовними загальними висновками, списком використаних джерел і додатками, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Підкреслимо, що зміст кожного розділу дисертації підпорядковано меті та завданням дослідження, а підсумками є науково виважені висновки. Текст роботи оформлено відповідно до встановлених вимог, що дає можливість чітко фіксувати новизну підходу здобувачки до вирішення завдань дослідження. Тому можемо констатувати, що робота Курбанової Халіди Шаріпбаєвни за змістом і формою є завершеною науковою працею.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Аналіз змісту дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць Курбанової Халіди Шаріпбаєвни дає змогу дійти висновку, що наукові публікації авторки (20 публікацій, серед них: 8 – статті у провідних наукових фахових виданнях, 1 – стаття, у виданні, що входить до наукометричної бази даних Scopus (Лондон, Великобританія), 10 – тези доповідей на наукових конференціях, 1 – методичні рекомендації) достатньо повно відображають зміст і наукові положення дисертації, наукову новизну одержаних результатів й практичне значення. Водночас апробація результатів дослідження Халіди Шаріпбаєвни здійснювалась шляхом публікацій матеріалів дисертації, а також у виступах на

міжнародних, усеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях, як-от: «Моральна відповідальність майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей за якість своєї професійної підготовки під час навчання у закладах вищої освіти» (Харків, 2021), «Формування лідерських якостей у майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки» (Харків, 2022), «Принцип зв'язку теорії та практики у формуванні професійної компетентності бакалаврів хіміко-технологічного профілю» (Афіни, 2022), «Інформаційно-комунікативна складова професійної компетентності майбутнього бакалавра хіміко-технологічного профілю» (Харків, 2022), «Роль старости-лідера академічної групи у формуванні професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічного профілю» (Харків, 2022), «Innovative pedagogic technologies and their role in forming professional competency in future bachelors in chemical technologies during their professional training» (Харків, 2023), «Інноваційні методи навчання та їх роль у формуванні професійної компетентності у майбутніх бакалаврів хіміко-технологічного профілю» (Токіо, 2023), «Використання цифрових освітніх платформ у навчанні майбутніх бакалаврів хіміко-технологічної підготовки у закладах вищої освіти як ключовий аспект у формуванні їх професійної компетентності» (Харків, 2024), «Методи навчання у формуванні професійної компетенції майбутніх бакалаврів хіміко-технологічної підготовки у закладах вищої освіти» (Харків, 2024), «Активізація лідерського потенціалу з формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки» (Дніпро, 2024). Основні результати й висновки виконаної роботи також обговорювались і були позитивно оцінені на засіданнях кафедри педагогіки і управління соціальними системами ім. акад. І. А. Зязюна та кафедри загальної та неорганічної хімії, на звітних міжнародних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (2021-2024 рр.). наведені факти дають підстави стверджувати, що дисертація пройшла належну

апробацію, вона є самостійною науковою працею, котра має завершений характер.

Дискусійні положення та зауваження

Попри загальну позитивну оцінку дисертації Курбанової Халіди Шаріпбаєвни, вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження і побажання:

1. Для обґрунтування другої умови формування щодо створення інноваційного освітнього середовища в закладах вищої освіти варто було б звернутися до праць зарубіжних дослідників, таких, як Дж. Андерсон, П. Тейлор, К. Тобін та інших учених.

2. На наш погляд, робота набула б більшої наукової ваги, якби дослідниця більше уваги приділила обґрунтуванню критеріальної бази дослідження.

3. Уважаємо, що під час викладу тексту дисертації авторці варто було б приділити більше уваги візуалізації матеріалу (схеми, рисунки, скріншоти використаних цифрових ресурсів). Зокрема, варто було б представити у вигляді схеми структуру професійної компетентності майбутніх хіміків-технологів, що сприяло більшому розумінню взаємозв'язків виокремлених структурних компонентів досліджуваного феномену; а також моделі реалізації визначених педагогічних умов, що унаочнило б логіку проведення формувального експерименту з перевірки їх ефективності.

4. У межах проблематики виконаної дисертації важливим було б розкрити утруднення, з якими зіткнулась дослідниця в процесі організації та проведення експерименту під час розроблення та застосування навчально-методичного інструментарію забезпечення педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх хіміків-технологів у процесі фахової підготовки.

5. Бажано було б автору навести в додатках приклади науково-дослідницької діяльності студентів у позааудиторній роботі (участь у роботі наукових гуртків, проблемних груп, творчих секцій тощо).

6. Дисертаційна робота збагатилася б, якби авторка більш повно висвітлила використання сучасних інформаційних технологій майбутніми хіміками-технологами під час проходження виробничої практики в умовах дистанційного/змішаного навчання.

Висловлені зауваження і побажання мають здебільшого дискусійний та рекомендаційний характер і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження.

Загальний висновок. На підставі вивчення опонованої роботи можна дійти висновку, що дисертація Курбанової Халіди Шаріпбаєвни «Формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів хіміко-технологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її авторка – Курбанова Халіда Шаріпбаєвна – заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освітології та
інноваційної педагогіки

ХНПУ імені Г. С. Сковороди

О. Попова

Олена ПОПОВА

Підпис: *Олена Попова*
Засвідчується зан. заг.

06.04.2025

На електронний документ накладено: 1 (Один) підписи чи печатки:
На момент друку копії, підписи чи печатки перевірено:
Програмний комплекс: eSign v. 2.3.0;
Засіб кваліфікованого електронного підпису чи печатки: ПТ Користувач ЦСК-1
Експертний висновок: №04/05/02-1277 від 09.04.2021;
Цілісність даних: не порушена;

Підпис № 1 (реквізити підписувача та дані сертифіката)
Підписувач: ПОПОВА ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА 2210301647;
Належність до Юридічної особи: ФІЗИЧНА ОСОБА;
Код юридичної особи в ЄДР: 2210301647;
Серійний номер кваліфікованого сертифіката: 5E984D526F82F38F040000004802801DAA63906;
Видавець кваліфікованого сертифіката: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК";
Тип носія особистого ключа: Незахищений;
Тип підпису: Удосконалений;
Сертифікат: Кваліфікований;
Час та дата підпису (позначка часу для підпису): 15:46 14.04.2025;
Чинний на момент підпису. Підтверджено позначкою часу для підпису від АЦСК (кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг)
Час та дата підпису (позначка часу для даних): 15:46 14.04.2025;

1889664879917641

